

РЕЦЕНЗИЯ

От проф. Василка Тъпкова-Заимова

Относно:

Конкурса за професор по 05.03.06 – специалност „История на България” (Средновековна българска история към Исторически факултет при СУ „Св. Климент Охридски”

С единствен кандидат **доцент д-р Милияна Василева Каймакамова.**

Ето библиографията на кандидатката според приложените тук документи:

Милияна Каймакамова е родена в Смолян на 22 януари 1951 г. Тя завършва Историческия факултет към СУ „Св. Климент Охридски”. От 1973 г. е хоноруван асистент, от 1974 г. е назначена с конкурс за редовен асистент, от 1976 г. – старши асистент, а от 1979 г. – главен асистент по *средновековна българска история* към катедрата по история на България в Историческия факултет на СУ „Св. Климент Охридски”. Има и няколко специализации в университетски медиевистични центрове, именно в Чехословакия, Гърция, Германия, Полша, Италия, Франция.

През 1979 г. тя защитава дисертация на тема „Историко-летописната традиция в средновековна България – VII- XII в” и ѝ е присъдена научната степен ДОКТОР. През 1985 г. се хабилитира с труда си „Българската кратка хроника в среднобългарския превод на Манасиевата хроника”. Присъдено ѝ е научното звание ДОЦЕНТ.

Тридесет и седем годишната преподавателска дейност на доц. Каймакамова се осъществява най-вече в СУ, но също и в Югозападния Университет „Паисий Хилендарски” в Благоевград, където е преподавала в продължение на 10 години, както и във филиала на Пловдивския университет в Смолян, където също е преподавала няколко години. А в рамките на СУ нейните курсове са се осъществявали главно в Историческия факултет, в Геолого-географския факултет, а също във Философския факултет – специалност Културология. Обхватът на тези ѝ курсове, които са предназначени – според нуждите на съответните факултети - за обучение на бакалаври и магистри в редовното и задочно

обучение, обхващащ основно Средновековната българска история, както и Културата на средновековна България. Тези конкретни теми са разширявани понякога в рамките и на културата между Източна и Западна Европа. Бих отбелязала още сега, че преподавателската опитност на Каймакамова е отразена и в материала, който тя е обработила в петте учебника по „История на България” и в шестия, озаглавен „Въпроси и задачи за матура по История и Цивилизация”.

Минавам към научните публикации на доц. Каймакамова. Библиографията, която тя е представила тук, обхваща 2 монографии и 55 научни студии и статии, с които участва в конкурса за професор, 5 научно-популярни статии, 2 сборника, на които е съставителка (втория, от които е в съавторство с полския историк Мачией Саламон) и няколко научно-популярни публикации.

Изследванията на Каймакамова през последните двадесетина години са концентрирани главно на *историческия историопис на средновековната българска история*, като тя анализира различни произведения, явяващи се в течение на вековете било като опити за описателна история, било като стихотворно творчество, илюстриращо политически и културни събития за определен период, било като есхатологична история, в която библейски предания и църковни разкази се комбинирват с предания, породили се на българска територия и отразяващи военни действия и междудържавни отношения.

Започвам прочее с двете представени монографии на доц. Каймакамова.

Първата книга е озаглавена „*Българска средновековна историопис*”, С. 1990. Тя е разделена на четири глави и Заключение.

Първата глава е озаглавена „Методологически аспекти на проучването на българската средновековна историопис.”

В нея са изложени основните насоки за изследване на този литературен жанр. Авторката дава представа за разпространението и стойността на преданията, които илюстрират определени събития. Изложението засяга периодизацията и класификацията на тези съчинения.

Във **втората** глава се разглежда главно какви следи са останали от историческия епос на славяни и прабългари, както и кои са факторите за неговото развитие.

В **третата** глава са разгледани наличните видове от тази литература, именно хроники, надписи с летописно съдържание, отделни приписки, исторически разкази и апокрифни летописи.

В **Заключението** намираме обобщение на поставените в отделните глави въпроси, именно критериите, които определят появата на жанра.

Освен добра информация и богата литература авторката винаги показва и свое гледище за развитието на жанра. Тя се старее да определи значението напр. на прабългарските каменни надписи за развитието на по-късната българската историческа летопис. Придържа се към схващането за тюркския произход на прабългарите и оттам – към източното езическо начало на каменната историопис. Това определение е нейно право, още повече, че за следващия период тя разглежда развитието на културата в славянизираното и покръстено общество, като представя една своя основна картина за създаването на старобългарската историко-апокалиптична литература, в която византийското влияние също има своето значение.

Втората монография, макар и да се е появила по-късно, след като Милияна Каймакамова има вече голяма научна продукция, играе донякъде ролята на продължение на първата. Тя е озаглавена „**Власт и история в средновековна България. (VII-XIV век)**”. С. 2011. 342 с.

На първо място е разгледано съотношението *власт- история* в средновековна България през целия период от съществуването ѝ като самостоятелна държава. Какво представлява владетелят в средновековието, каква е неговата лична роля в управлението и как се е възприемала тя в цялостното обкръжение на управляващите сили, колко е била дълготрайна и пр.? Оттам следва и въпросът как се е отнасял върховният владетел - канът, князът, после царят, към историята, съответно към съставянето на историописата, та да може владетелската власт да се поставя на различно стъпало в продължение на отделните периоди, в които тя е могла да има и различно значение; оттам е търсено сравнение и с властта на другите околни владетели, разбира се най-вече на

византийския император. Следва определение и на ролята на двете власти – светската, съответно и църковната, при оформянето на историографията в различните ѝ форми, обем, местонахождение и т.н.

Това е общата постановка. Самата книга е разделена на: **Увод, Въведение, четири глави, Заключение.** Прибавени са **Извори**, както и **Библиография**, която е много подробна.

В уводната част е разгледано накратко мястото на историографията в средновековието. Въведението е един вид продължение на наблюденията на авторката за развитието на историографията в България и в другите средновековни европейски страни. Авторката се стреми да систематизира наличните данни за развитието на историографията в средновековна България, като са доразвити предходните ѝ наблюдения за мястото, условията и пр. Това развитие и дава основание да търси отговор на въпросите *кога, защо и как* се развива историографията не само в България, но и изобщо в Европа в периода между IV и XV в.

Оттам, т.е. в **първа глава**, която дава представа за **Началното развитие на българската историопис през VIII до средата на IX в.**, се минава на описанието на ранните текстове, като се проследява ръкописната традиция, набляга се на текстове, най-вече на **Именника**, т. е. владетелите - кан Крум, кан Омуртаг, изтъкват значението на владетелската власт, която постепенно минава към самодържавие. Проследява се значението на гръцкия език, на който е написан Именикът и как се възприема този език в славянския фолклор, както и как постепенно се налага славянизацията.

Тук Каймакамова има сериозен принос в разграничението на няколко предходни постановки по въпроса за развитието на канската власт. Тя съпоставя успешно Именика с предходните хроники, като използва и други публикации, главно относно отношенията между прабългари и славяни и постепенното отърсване от употребата на гръцкия език, като хрониките биват вече превеждани на славянски.

Глава II е посветена на **пропагандната политика на цар Симеон и на развитието на българската хронография в християнска България.** Особено впечатление прави параграфът,

в който се разглеждат причините за това активно развитие. Милияна Каймакамова е събрала обилен материал, който е посветен на византийската хронография и показва, че най-четените византийски хроники, т.е. тези на Йоан Малала, на Георги Синкел и Георги Монах, са били възприети и в българска среда, което е предизвикало и тяхното превеждане. Така те са били използвани като източник за обща информация при преговори с Византия, а също и за самото съставяне на българските универсални хроники. Успешна постановка в това отношение е, че авторката има не само свои наблюдения, но дава и свое мнение за причините, които подтикват развитието на хронографията през въпросния период, а между тези причини са усилията на Симеон да създаде солидна образователна система с цел да се вкорени християнския светоглед сред новопокръстеното българско общество. Разбира се, не малка роля играе и трайният двубой на българо-византийска почва и постепенното изглаждане на полтическите отношения,

В трета и четвърта глава вече се минава на **пропагандата** от XI–XII вв., а след това през времето на **Асеновци през XIII и XIV в.** Тук се прави подробен анализ на някои от най-известните историко-апокалиптични текстове от по-късното средновековие, като Разумник-Указ, Пандехово пророческо сказание, Сказание за Сивила, Солунската легенда и пр. Отделено е мястото в това отношение и на българския превод на Манасиевата хроника.

За мен беше от особен интерес да прочета някои от тия текстове, по които и аз имам публикации, макар и в по-различна насоченост. Така напр. за Пандеховото пророческо сказание, доц. Каймакамова е склонна да пренесе възникването му към началото на XIII в. Аз пък смятам, че към текста на Пандех е имало една по-ранна подложка, което личи от един по-късен текст /XVII в./ на молдованеца Николай Спатарий. Същевременно и двете оценяваме по еднакъв начин появата на идеята за „Търново-третия Рим“, или „Нов Цариград“, която идея се появява по времето на Йоан Александър и отразява, както международния авторитет на българската столица, така и независимостта на българската църква. Впрочем за тази идея имаше публикации и от по-късния ни колега Йордан Андреев.

Все в този дух искам да обърна внимание, макар и накратко, на някои от студиите на доц. Каймакамова, като повтарям, че някои от тях са влезли в обобщителния материал на монографиите.

Споменах вече за Манасиевата хроника и тук наблягам на студията на доц. Каймакамова за „Идейно-политическото византийското наследство и българският превод на Манасиевата хроника” - № 32 от Приложения списък на **Статии и Студии**: „Идеята Търново –нов Цариград” – № 42 както и „Turnovo- New Constantinople - № 30; „Пандехово Пророческо сказание – от XIII в.” – № 56; „Византийското културно наследство на Балканите” – № 32; „Българският апокрифен летопис”– № 55; „Образуване на българската държава в българската средновековна историопис” – № 41; „Идеология, история и историческо съзнание в средновековна България” – № 49; „Историографската стойност на Българския апокрифен летопис”– № 23; „Световната история в пропагандната политика на цар Симеон (893-927)” - № 67; „Значението на Български апокрифен летопис като извор за ранно-средновековната българска култура” – № 69.

Както се вижда, тук припомням само няколко заглавия, за да дам представа за трайната насоченост на научните постижения на доц. Каймакамова. Но тя далеч не се ограничава само с тях. Сред изследванията ѝ във връзка с културната политика на средновековната българска държава и взаимовръзките между Византия и България, отчасти и с други европейски страни, има изложения, които отразяват системното развитие на средновековна България. Тя има разработки и за историята през средновековието на Родопската област – № 12, 13 и 33.

Както се вижда от посочените заглавия, някои от публикациите ѝ са на английски, на полски език и пр., което свидетелства за научните контакти на кандидатката с историци от други европейски страни.

Същото се отнася и до не малкия ѝ брой печатни рецензии на сериозни публикации по медиевистика.

Доц. Каймакамова участва в международни конгреси, конференции и други научни форуми, както в България, така и в странство.

От казаното до тук, т.е. от наличието на значителния брой публикации на доц, Каймакамова, с които съм се запознавала системно, а аз имам впечатление, че това е и общото мнение на колегите, смятам, че трябва да се присъди на доц. Милияна Василева Каймакамова, научното звание професор.

Рецензент:

Проф. Василка Тъпкова-Заимова

София, 29. 07. 2011.